

La intervenció de les institucions públiques en la formació de la ramaderia catalana (1912-1939)*

Josep Casanovas i Prat
Universitat de Vic

La ramaderia i les institucions públiques

La transformació del sector agrari català, començada a finals del segle XIX, va afectar de forma especial la ramaderia. Canvis en la composició i en la manera d'explotar el bestiar van permetre a la ramaderia deixar de ser una activitat complementària de l'agricultura per esdevenir, cada vegada més, la principal ocupació de moltes explotacions agrícoles.¹ La transformació de la ramaderia, la van impulsar particulars, associacions agràries i organismes públics. En aquest context de canvis, una gran novetat va ser la intervenció de les institucions públiques en la transformació de la ramaderia catalana, amb el desplegament, d'una manera molt més rellevant que en el passat, de polítiques de formació, investigació, difusió i assessorament dels ramaders. Ramaders particulars i associacions agràries van ser els impulsors de la transformació de la ramaderia catalana, però també les institucions públiques van saber atendre en part el creixent interès que hi havia per la ramaderia a Catalunya.

Les convulsions polítiques que va viure Catalunya des de finals del segle XIX no van permetre la consolidació d'un marc institucional estable. Aquesta situació va dificultar el desenvolupament de polítiques que tinguessin una continuïtat significativa al llarg del temps. No obstant això, durant el primer terç del segle XX, trobem que la Diputació de Barcelona va iniciar una política agrària, molt més intensa que la de la resta de diputacions provincials catalanes, que, posteriorment, va ser continuada i ampliada per la Mancomunitat de Catalunya. La Dictadura de Primo de

* Aquesta comunicació analitza un tema inclòs en la tesi doctoral de Josep CASANOVAS. «L'acció tècnica agrària (1912-1939). La política agrària de la Mancomunitat i la Generalitat de Catalunya». Barcelona: Universitat de Barcelona, 1996.

1. Aquests canvis són tractats per Josep PUJOL. «Les transformacions del sector agrari català entre la crisi finisecular i la guerra civil». [Tesi Doctoral]. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 1988, p. 159-269.

Rivera va representar un canvi de rumb o un parèntesi en aquella política, però a partir de 1931 la Generalitat de Catalunya va reprendre una política similar a través de la reobertura d'organismes públics i de la restitució de tècnics que havien estat expulsats en temps de la dictadura. Cronològicament, la fundació de l'Escola Superior d'Agricultura, l'any 1912, marca l'inici d'una política agrària catalana; l'ocupació franquista de Catalunya va representar una ruptura important. En temps de la dictadura franquista, hi va haver algunes línies de continuïtat, sobretot en l'interès per la selecció de races animals, encara que no tant en el foment de races autòctones, tal com s'havia fet en el passat.

La política ramadera de les institucions públiques catalanes s'ha d'inscriure en un marc més ampli. El procés de modernització del sector agrari tenia unes necessitats d'ensenyament, experimentació i assistència tècnica, que majoritàriament eren cobertes arreu del món per organismes estatals. A Catalunya, el govern central no va ser capaç de satisfer completament aquestes necessitats i, en canvi, ho van fer les diputacions provincials, la Mancomunitat i la Generalitat. Aquests organismes van formar un entramat institucional bàsic, destinat a atendre les necessitats de tot el sector agrari català. Vista la seva importància, la ramaderia va tenir un paper destacat en els organismes d'ensenyament, experimentació i assistència tècnica que van ser creats i mantinguts per les institucions públiques catalanes.

En algunes activitats agrícoles, organismes oficials depenents de l'Estat van tenir una presència i una actuació importants a Catalunya: el cas més clar són les estacions enològiques de Vilafranca del Penedès i de Reus.² En canvi, la intervenció en la ramaderia a Catalunya va ser molt més reduïda. A banda de tenir cura d'aspectes sanitaris, amb un sistema d'inspecció pecuària, poca cosa més es va fer. En temes de producció animal, es confiava en les parades de remunta de l'exèrcit. La construcció d'una estació agropecuària, seguint la demanda de polítics i ramaders de la zona, havia de convertir Vic en el centre estatal dinamitzador de la producció ramadera a Catalunya. Però a part de l'edifici, poca cosa més es va fer, perquè l'escassetat presupostària, la no-assignació de personal i els canvis en la direcció del centre van dificultar-ne el funcionament.³ La ramaderia catalana no va rebre gaires atencions del govern central, però comparativament en va rebre unes d'especials de les institucions públiques catalanes.

2. Antoni SAUMELL i LÁZARO. *Crisi vinícola i renovació tecnològica al Penedès. L'Estació Enològica de Vilafranca del Penedès entre els anys 1902 i 1922*. Barcelona: Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives de la Universitat Pompeu Fabra, 1993; Albert ARNAVAT. «L'Estació Enològica de Reus». Dins: E. GIRALT (coord.). *Vinyes i vins: mil anys d'història*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1993, vol. 1, p. 213-223.

3. Josep CALLIS i MARQUET. «La Estación Agropecuaria de Vich». Dins: *Calendario del Payés*. Barcelona: Institut Agrícola Català de Sant Isidre, 1952, p. 71-74; ID. «L'Estació agrícola de Vich». *Revista de la Cambra Agrícola Ausetana i del Sindicat Agrícola de Vich*, núm. 531 (26-12-1933), p. 3-4.

La política ramadera de les institucions públiques catalanes estava encaminada a oferir la formació i l'assistència tècnica necessàries per aconseguir una ramaderia intensiva i pròpia del país. Per intensificar la producció, la pràctica escollida va ser la de fomentar la selecció de races i la millora dels mètodes d'exploació. Per crear una ramaderia pròpia del país, hi havia la intenció de recuperar les races considerades autòctones de Catalunya o, en el cas que això no fos possible, adaptar les races que es creia que s'adeien més a les característiques naturals de Catalunya.

Aquest segon objectiu, el de crear una ramaderia pròpia del país o nacional, va ser el més controvertit. En determinats sectors ramaders i veterinaris hi havia el convenciment que les races autòctones eren les més adequades per obtenir més productivitat en el territori natural, perquè eren les que més s'adaptaven al medi. Aquesta manera de pensar, que no es va estalviar crítiques, es va veure afavorida per l'impuls del moviment catalanista a principis del segle XX. Els estrets vincles del catalanisme amb el món rural i el seu control en certes administracions públiques van fomentar aquesta línia d'actuació, encaminada a formar una ramaderia autòctona i productiva.

El veterinari Pere M. Rossell i Vilà va ser l'inspirador de la política ramadera que van portar a terme les institucions públiques catalanes. De fet, va estar al darrere de la majoria d'actuacions públiques realitzades a Catalunya en favor de la ramaderia. Amb la finalitat de recuperar les races autòctones, Rossell i Vilà va fer un estudi aprofundit sobre la ramaderia catalana i, a la vegada, va començar a establir mecanismes per aconseguir-ne l'impuls. Des de la seva càtedra de zootècnia de l'Escola Superior d'Agricultura, Rossell i Vilà va crear escola. Els seus deixebles van col·laborar en els seus estudis i, després de la seva mort, l'any 1933, van continuar la seva obra. Com a cap dels Serveis de Ramaderia de la Mancomunitat, va dirigir un conjunt de concursos, cursets i conferències per aconseguir la implantació de les races de bestiar que creia més apropiades a Catalunya. En l'àmbit científic i tècnic, però també en el d'organització institucional, Pere M. Rossell i Vilà va ser una figura cabdal per a la ramaderia a Catalunya.⁴

Sota la influència del catalanisme polític, les institucions públiques catalanes van intervenir en la formació de la ramaderia a Catalunya, amb la creació de centres agraris d'ensenyament, experimentació i serveis assistencials que difícilment podien mantenir el sector privat o les associacions agràries. Destaca la importància que dintre el sector agrari van donar a la ramaderia, en part perquè la ramaderia era considerada una important font de riquesa i una de les especialitats agràries amb més futur.

4. Sobre la seva biografia i obra, vegeu Mireia ARTÍS i MERCADER. «Pere Màrtir Rossell i Vilà». Dins: *Ciència i tècnica als Països Catalans: Una aproximació biogràfica*. Barcelona: Fundació Catalana per a la Recerca, 1995, p. 1087-1118.

L'ensenyament

Per cobrir les necessitats d'ensenyament, les institucions públiques catalanes van crear una Escola Superior d'Agricultura, on tot el que tenia relació amb la ramaderia va tenir una presència destacada. Els intents de crear una institució superior, dedicada a l'estudi només de la ramaderia, no van acabar de tenir èxit.

L'Escola Superior d'Agricultura

L'any 1912 va començar a funcionar l'Escola Superior d'Agricultura amb l'objectiu de formar «els elements directors de l'agricultura del nostre país».⁵ L'Escola Superior d'Agricultura no podia oferir títols oficials, amb dret a l'obtenció d'un càrrec oficial, tal com feien les escoles d'enginyers i pèrits agrònoms depenents del govern central. L'Escola Superior d'Agricultura va orientar els estudis a formar uns enginyers i tècnics agrícoles que, majoritàriament, haurien de dirigir explotacions particulars. Catalunya era un país deficitari en productes com la carn i la llet, i per això la ramaderia era un sector agrari que calia desenvolupar, a través de l'augment de la capacitat productiva.⁶ En aquestes condicions, la ramaderia era una sortida per als enginyers tècnics que havien estudiat a l'Escola Superior d'Agricultura.

Pere M. Rossell i Vilà, com a professor de l'Escola Superior d'Agricultura, va fer valer la seva personalitat, però també el potencial de la ramaderia, per aglutinar al seu voltant un grup d'alumnes entusiastes. Les possibilitats de desenvolupament de la ramaderia, però també l'activitat de Rossell i Vilà, van fer que la ramaderia tingués una presència molt important a l'Escola Superior d'Agricultura. Sobre aquesta Escola, el mateix Rossell i Vilà deia que hi havia «poques escoles d'agricultura en què l'ensenyança ramadera hi sigui tan ben atesa».⁷

El pla d'estudis d'enginyer agrícol de l'Escola Superior d'Agricultura establia que durant l'últim curs, o sigui el quart any de carrera, els alumnes s'especialitzarien en alguna d'aquestes tres matèries: viticultura i enologia, fruites i hortes, ramaderia i indústries derivades. De les tres especialitats previstes, tots els alumnes de l'Escola Superior d'Agricultura de la primera promoció (1912-1916) van realitzar la de ramaderia i indústries derivades. Vista la importància de la ramaderia, no deixa de ser significatiu que la primera especialitat que va entrar en funcionament a l'Escola Superior d'Agricultura fos la de ramaderia i indústries derivades. Aquesta especialitat comptava amb professors com Pere M. Rossell i Vilà, Francesc Darder, director

5. ESCOLA SUPERIOR D'AGRICULTURA. *Follet d'informació nombre 2*. Barcelona, 1913, p. 7.

6. PERE M. ROSSELL I VILÀ. *El problema de les carns*. Barcelona: Mancomunitat de Catalunya, 1921, p. 21-22.

7. *Ibidem*, p. 112.

del Parc Zoològic de Barcelona, i Josep Poch de Feliu, enginyer agrònom de l'Escola de Beauvais.

Hem de dir que només quatre alumnes van acabar els estudis aquell any. D'aquests quatre alumnes, tan sols Josep M. Soler i Coll es va dedicar intensament a la ramaderia, en l'apartat d'indústries derivades, però ho va fer de manera temporal en els inicis de la seva professió. Anys més tard es va dedicar a la investigació cerealística, de la qual va esdevenir una personalitat a Catalunya. Va començar estudis genètics sobre els cereals per mirar d'augmentar-ne la productivitat.⁸ En general, com que la majoria de les famílies dels alumnes tenien propietats agrícoles particulars, aquests es van dedicar preferentment al tipus de conreu que dominava en la seva explotació familiar. Hi va haver notables excepcions: destaca la figura d'un dels principals deixebles de Rossell i Vilà, Eduard Simó i Notó. Després de rebre el mestratge de Rossell i Vilà, Eduard Simó, que era fill d'un horticultor de Tiana, va reconvertir l'explotació familiar en una moderna granja de bestiar porcí.⁹ En els casos d'altres alumnes amb famílies que no tenien propietats agrícoles, la influència de Rossell i Vilà també va ser important a l'hora de dedicar-se al bestiar porcí o a l'avicultura, com són els exemples dels alumnes Enric Coromines, amb una granja de porcí i aviram a Sant Fost de Campsentelles, i Magí Alfonso, que tenia una granja modèlica d'aviram a Cerdanyola, amb gallines de la raça Prat.¹⁰

De l'Escola Superior d'Agricultura, en sortien professionals especialitzats en agricultura i ramaderia. Els alumnes d'aquella escola difícilment podien treballar en càrrecs públics de caràcter oficial, perquè el títol d'enginyer agrícola que obtenien no era vàlid per presentar-se a oposicions estatals. En no poder crear una xarxa important de serveis oficials, des de les institucions públiques catalanes es pretenia que els alumnes de l'Escola Superior d'Agricultura, com una mena d'apòstols, difonguessin les innovacions tècniques en el sector agrari català. Es tractava que les seves granges i explotacions agrícoles servissin d'exemple per als altres pagesos i ramaders. Carles Pi i Sunyer, que va ser director de l'Escola Superior d'Agricultura entre els anys 1919 i 1924, resumia aquest plantejament de la manera següent:

«L'Escola fou creada per a formar gent amb capacitat de coneixements per tal de poder satisfer les necessitats de la pràctica agrícola, que degut a l'evolució del món, són cada dia de major dificultat. Aquests tècnics de preparació completa i moderna, tenen que influir de manera indubtable en el con-

8. Josep M. SOLER i COLL. *El Servei de Terra Campa i la Cerealicultura Catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1935.

9. Eduard SIMÓ i NOTÓ. «Set anys de cria i engreix de porcs». *Agricultura i Ramaderia*, núm. 1 (15-1-1928), p. 10.

10. Entrevistes realitzades a Enric Coromines (16-6-1992) i a Magí Alfonso (18-4-1993).

junt de l'Agricultura, ja que cada un d'ells serà un exemple pels agricultors del mateix lloc on visqui i posi en pràctica els seus coneixements, amb ço que es conseguirà que aquests vagin transfonent-se a la totalitat de la població rural. En resum, es vol que l'Escola demés de la seva acció directa en tingui altra d'indirecta, de més gran amplitud i en la que radica la seva major transcendència: ensenyar a uns per a que ells un cop preparats, ensenyin a son torn, amb l'exemple de la pràctica a tots els altres».¹¹

Pere M. Rossell i Vilà era veterinari, va aprovar unes oposicions oficials i va treballar, uns quants anys, com a inspector de sanitat i higiene pecuària. Després d'haver estat funcionari en organismes oficials, va esdevenir una persona molt crítica amb la burocràcia estatal, perquè creia que els funcionaris no solucionaven els problemes de la gent. Tampoc no acceptava que la tasca oficial en matèria de ramaderia és limités exclusivament a feines de caràcter sanitari i higiènic. Era un ferm defensor de la zootècnia, creia molt importants els estudis i les pràctiques destinats a fomentar la producció ramadera. Sota la influència d'aquestes orientacions, els enginyers agrícoles que sortien de l'Escola Superior d'Agricultura eren uns experts en zootècnia.

Seguint les seves directrius, des de l'Escola Superior d'Agricultura es va impulsar un corrent en favor de la zootècnia, que contrastava amb la línia dominant entre els veterinaris catalans. I hi havia diferències importants: els zootècnics de l'Escola Superior d'Agricultura havien de treballar en explotacions particulars; els veterinaris, en canvi, tenien majoritàriament treballs oficials. Els zootècnics tenien com a principal interès la producció animal; en canvi, els veterinaris s'ocupaven de la sanitat i la higiene pecuària. A partir de la formació de l'Escola Superior d'Agricultura, a Catalunya hi va haver aquestes dues línies entre els professionals especialitzats en ramaderia: la dels veterinaris i la nova dels zootècnics.

En teoria no hi havia cap problema, perquè els veterinaris s'ocupaven preferentment de temes sanitaris i els zootècnics de producció animal, però a la pràctica van sorgir algunes discrepàncies i algunes tensions entre aquests dos col·lectius. Els principals problemes van aparèixer a l'hora d'ocupar càrrecs oficials: aleshores es van manifestar els interessos corporatius i gremials. El títol d'enginyer agrícola de l'Escola Superior d'Agricultura no estava reconegut pel govern central, per la qual cosa els zootècnics de l'Escola Superior d'Agricultura no podien optar a les oposicions dels cossos de funcionaris de l'Estat. Quan la Mancomunitat de Catalunya i, més endavant, la Generalitat de Catalunya van començar a crear càrrecs oficials per a experts en ramaderia, com que aquestes institucions van donar preferència als antics alumnes de l'Escola Superior d'Agricultura, això va causar les suspicàcies dels veterinaris catalans.

11. Carles Pi i SUNYER. *Els aventatges de la intervenció tècnica a l'agricultura*. Barcelona: Editorial Catalana, 1922, p. 5-6.

Davant les protestes del Col·legi Oficial de Veterinaris, el Consell Permanent de la Mancomunitat de Catalunya va respondre que era «natural que la Mancomunitat dongui preferència als titulars de les seves escoles».¹² Anys després, la Generalitat de Catalunya va aconseguir més competències en l'àmbit de la ramaderia, i aquest fet va provocar una agitació més gran entre els veterinaris catalans, perquè al capdavant dels organismes dedicats a la ramaderia hi havia zootècnics. Així, hi va haver protestes perquè a la Comissió Assessora de Ramaderia que va crear la Generalitat de Catalunya pel juny de 1936 no hi havia representat el Col·legi Oficial de Veterinaris de Catalunya.¹³ Un veterinari dels Serveis Municipals de Barcelona, Joaquim Gratacós, era prou clar l'any 1931 quan afirmava:

«... a Catalunya, l'extingida Mancomunitat va crear un esplet d'enginyers agrònoms que, per llei de vida, hauran d'ésser els nostres naturals adversaris; en la reconstrucció de la Generalitat haurà de lliurar-se dins del departament d'Agricultura feixugues polèmiques en defensa dels nostres drets, de la intervenció pràctica, d'aplicació dels nostres coneixements en qüestions ramaderes».¹⁴

En temps de la Generalitat republicana, els zootècnics van guanyar més protagonisme; no en va, Pere M. Rossell i Vilà va ser una de les persones encarregades d'organitzar i dirigir els organismes agrícoles i ramaders de la Generalitat de Catalunya. Pere M. Rossell i Vilà, conjuntament amb August Matons, va redactar el Pla d'Organització Agrària de la Generalitat (1932), i va ser el secretari del Consell d'Agricultura, Ramaderia i Boscos, un organisme que depenia del Departament d'Agricultura de la Generalitat on estaven representats els diferents sectors agraris. L'any 1932 va ser elegit diputat pel partit Esquerra Republicana de Catalunya al Parlament català. Pel que fa a l'ensenyament, Rossell i Vilà va ser el director de l'Escola Superior d'Agricultura i deixebles seus ocupaven càrrecs importants en els organismes públics, com el cap dels Serveis de Ramaderia, Eduard Simó.

L'Escola Superior de Zootècnia

Fins no fa gaires anys, els catalans que volien estudiar veterinària havien de marxar fora de Catalunya, i el lloc més proper que tenien era Saragossa. A principis del segle XX trobem ja la reivindicació de crear una escola de veterinària en territori

12. *Crònica Oficial*, núm. 5 (maig de 1922), p. 162.

13. «Els tècnics ramaders». *La Veterinària Catalana*, núm. 15 (juny de 1936), p. 1-2.

14. Joaquim GRATAÇÓS i MASSANELLA. *Sobre l'organització de les qüestions ramaderes a Catalunya*. Barcelona, 1931, p. 4.

català. La Mancomunitat de Catalunya es va fer ressò d'aquella demanda, però la va derivar cap a la creació de l'Escola Superior de Zootècnia, a instàncies en bona part de Pere M. Rossell i Vilà. La Mancomunitat va arribar a comprar una finca agrícola, destinada a l'Escola Superior de Zootècnia, i va preparar els plans d'estudis, però l'arribada de la Dictadura de Primo de Rivera va liquidar aquell projecte, quan ja estava molt avançat.

Aquest procés va començar l'any 1914, quan un diputat va proposar a l'Assemblea de la Mancomunitat la creació de l'Escola de Veterinària de Barcelona. Arran d'aquella proposta, es va formar una comissió amb tres eminents personalitats relacionades amb el món de la veterinària, com eren Ramon Turró, Francesc Darder i Pere M. Rossell i Vilà. Aquesta comissió va exposar la necessitat d'organitzar un ensenyament molt més pràctic que l'ofert a les escoles veterinàries estatals. Pensaven que calia completar els estudis veterinaris amb els de zootècnia, prestant molta atenció a la producció animal i a les indústries derivades de la ramaderia.

El nou model d'escola de veterinària proposat per la comissió no va ser plenament recollit per la Mancomunitat de Catalunya, ja que hi havia molt interès perquè aquesta escola donés títols oficials, que permetessin d'optar a càrrecs públics, cosa que aconsellava no tenir un pla d'estudis gaire diferent del de les escoles veterinàries estatals. Tot i això, la Mancomunitat va topar amb diversos problemes, que van impedir de tirar endavant el projecte. Uns d'ordre internacional: a causa de la guerra mundial, no va poder enviar a formar els professors de l'escola de veterinària a Itàlia, tal com estava previst. Uns altres d'ordre interior: els veterinaris van fer campanya contra l'Escola de Veterinària de Barcelona, perquè temien la competència. Al final, el govern central no va permetre la creació de l'escola.

Pocs anys més tard, el 1919, la Mancomunitat va promoure la creació de l'Escola Superior de Zootècnia, aquesta vegada plenament identificada amb l'esperit que li volia donar la comissió formada uns anys abans. El nou projecte desestimava crear un centre d'ensenyaments veterinaris que oferís títols oficials, per crear una escola completament diferenciada, on la zootècnia era l'objecte principal d'estudi. Pere M. Rossell i Vilà estava darrere del projecte i defensava que la repetició d'una escola de veterinària hauria produït únicament tècnics destinats a la conservació del capital pecuari; en canvi, l'Escola Superior de Zootècnia formaria enginyers dedicats a la indústria animal i als productes derivats.¹⁵ Aquests enginyers tindrien exactament la mateixa consideració dins de l'Estat espanyol que els alumnes que s'havien titulat en una escola estrangera, però per Rossell i Vilà:

15. Pere M. ROSELL I VILÀ. «L'Escola Superior de Zootècnia». *Agricultura*, núm. 2 (20-1-1920), p. 29.

«La ramaderia de Catalunya, pel seu progrés, no necessita precisament títols oficials, sinó directors que siguin competents. A vegades, darrera un títol oficial, s'hi amaga un tècnic de coneixements incerts. I això és el que no convé a Catalunya. De les Escoles catalanes n'han de sortir joves que tinguin consciència de la seva vàlua, joves que s'amidin pels coneixements que posseeixen i no pel títol amb el qual s'adormin».¹⁶

Hi havia la intenció d'obrir l'Escola Superior de Zootècnia el curs 1920-21, però la inauguració es va retardar i, finalment, ja no es va portar a terme. Es van preparar plans d'estudis i hi havia les partides pressupostàries aprovades.¹⁷ L'any 1920 es va obrir un concurs per adquirir una finca prop de Barcelona, per instal·lar-hi l'Escola Superior de Zootècnia. L'any 1921, la Mancomunitat va comprar la finca Torre Marimon, dins del municipi de Caldes de Montbui, però per problemes legals no en va poder disposar plenament fins al 1923. Solucionats els problemes, el 1923 van tornar a activar l'inici del curs a l'Escola Superior de Zootècnia, però la Dictadura de Primo de Rivera va provocar novament la paralització del projecte.

La difusió i l'assistència tècnica

Les institucions públiques catalanes van crear uns serveis públics per poder aplicar la seva política ramadera. Calia difondre un nou model per a la ramaderia catalana basat en la implantació de bestiar seleccionat d'espècies animals autòctones o, quan això no era possible, amb l'adaptació de races provinents d'altres indrets. Aquest nou model exigia uns coneixements i unes millores tècniques que sovint no eren coneguts pels ramaders; per això també va caldre crear uns serveis d'assistència tècnica per assessorar i guiar els ramaders. L'Escola Superior d'Agricultura era un altre element indispensable per poder promoure un canvi en la ramaderia a través de la formació del personal especialitzat necessari per dirigir la transformació de la ramaderia catalana.

Els serveis de ramaderia

Per atendre les necessitats de l'agricultura catalana, la Mancomunitat de Catalunya va crear, l'any 1917, els Serveis Tècnics d'Agricultura. Aquest organisme es va dividir en diferents seccions, cada una de les quals estava dedicada a un dels principals productes agraris catalans. Des de 1919, va funcionar el Servei de Ramaderia,

16. *Ibidem*, p. 30.

17. *Escola Superior de Zootècnia*. Barcelona: Mancomunitat de Catalunya, s.d.

dirigit per Pere M. Rossell i Vilà fins al 1924, any en què arran l'afer Dwelshauvers va ser destituït conjuntament amb la majoria de tècnics i professors de la Mancomunitat de Catalunya. Poc després, els Serveis Tècnics d'Agricultura van ser suprimits i no es van recuperar plenament fins al 1932, en temps de la Generalitat republicana. Eduard Simó, enginyer agrícola de l'Escola Superior d'Agricultura i deixeble de Rossell i Vilà, va dirigir els Serveis de Ramaderia en l'etapa republicana, fins que al final de la Guerra Civil va marxar a l'exili.

El Servei de Ramaderia formava part dels Serveis Tècnics d'Agricultura, però sempre va tenir un tractament diferenciat respecte de les altres seccions d'aquell organisme, perquè donaven molta importància a la ramaderia, com una activitat cada vegada més deslligada de l'agricultura. El Pla d'Organització Agrària de la Generalitat de 1932 desvinculava el Servei de Ramaderia dels Serveis Tècnics d'Agricultura, però les dificultats per poder completar aquell pla van impedir portar a terme aquella separació. El Servei de Ramaderia va continuar relacionat amb els Serveis Tècnics d'Agricultura, una relació que va quedar reforçada des de 1934, quan Eduard Simó va ser nomenat cap dels Serveis Tècnics d'Agricultura i va compaginar aquest càrrec amb el que ja tenia de cap del Servei de Ramaderia.

El fet que una mateixa persona ostentés aquests dos càrrecs no va pas suposar una supeditació de la ramaderia a l'agricultura, sinó que va comportar un reforçament dels zootècnics dins dels organismes tècnics de la Generalitat. Una mostra d'aquest reforçament era que els pressupostos de la Generalitat tenien consignada una partida per al Servei de Ramaderia gairebé tan gran com la de totes les altres seccions dels Serveis Tècnics d'Agricultura. L'any 1932, aquestes eren les partides consignades sobre aquest tema:

Serveis Tècnics d'Agricultura	108.800 pessetes
Servei de Ramaderia	75.000 pessetes
Despeses comunes als dos serveis	8.500 pessetes ¹⁸

Els anys següents les diferències pressupostàries entre els Serveis Tècnics d'Agricultura i el Servei de Ramaderia encara van disminuir més, si bé cal tenir en compte que va augmentar molt la partida de despeses comunes als dos serveis.

La importància que va guanyar el Servei de Ramaderia dins dels organismes tècnics agraris de la Generalitat va ser vista amb suspicàcia pels veterinaris catalans, perquè desconfiaven d'Eduard Simó, el cap dels Serveis Tècnics d'Agricultura i del Servei de Ramaderia, el qual, com a bon deixeble de Rossell i Vilà, donava més importància a la zootècnia que a la veterinària. Eduard Simó va ser el blanc d'una campanya d'atacs personals que anaven més enllà de les disputes científiques i tèc-

18. *Adaptació a l'exercici de 1932 del pressupost de l'extingida Diputació Provincial de Barcelona per a 1931*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1932, p. 168-183.

niques per entrar en el terreny polític. Concretament s'atacava Eduard Simó perquè era membre de la Unió Socialista de Catalunya, el mateix partit en què militava el conseller d'agricultura, Joan Comorera.¹⁹

Dins el període de la Guerra Civil, després de molts anys d'intentar-ho, els veterinaris van fer forat dins dels organismes oficials de la Generalitat dedicats a la ramaderia. Un Decret del 8 d'octubre de 1937 creava els Serveis Tècnics de Ramaderia i Indústries Pecuàries, que van representar la dissolució de l'antic Servei de Ramaderia. A la pràctica aquests Serveis no van arribar a funcionar, però es va iniciar un procés de selecció dels dos caps d'aquests serveis, i els dos elegits eren veterinaris. Hi havia un tercer candidat, el zootècnic Enric Coromines, deixeble de Rossell i Vilà, que va optar al càrrec que va aconseguir finalment el veterinari Joaquim Gratacós.

Segons Pere M. Rossell i Vilà, el Servei de Ramaderia havia de resoldre els problemes dels ramaders, i aquests havien de trobar el suport necessari en aquell organisme públic.²⁰ A la pràctica, el Servei de Ramaderia va fer una funció de difusió, organitzant cursos, conferències i publicant llibres i fulletons. També va portar a terme altres campanyes que, com els concursos de bestiar, tenien en part una missió difusora. D'altra banda, el Servei de Ramaderia comptava amb un laboratori de patologia animal que tenia una funció assistencial: estava destinat a resoldre problemes de patologia animal i d'higiene pecuària de la ramaderia catalana.

Com una secció interna del Servei de Ramaderia, des de l'any 1920 funcionava el Laboratori de Patologia Animal. La creació d'aquesta secció responia a la voluntat de tenir un centre oficial que permetés d'establir diagnòstics que, en determinats casos, no podien fer els veterinaris de manera particular. Aquest laboratori comptava amb dos veterinaris, Leandre Cervera i Ramon Danés. El laboratori atenia consultes de ramaders i veterinaris, analitzava les mostres que rebia i feia estudis sobre algunes malalties que afectaven els animals fins i tot provant vacunes per solucionar-les.²¹ Aquestes van ser algunes de les activitats que va portar a terme el Servei de Ramaderia, però la major part dels esforços es van concentrar en el tema de la selecció de races animals.

La selecció ramadera

Amb la finalitat d'augmentar la productivitat de la ramaderia catalana, el Servei de Ramaderia va fomentar la selecció de races de bestiar considerades autòctones de Catalunya. Seguint les teories de Rossell i Vilà, el Servei de Ramaderia defensava que les races pròpies de cada territori eren les més ben adaptades a aquell medi con-

19. Enric SALA. «Les "coses" del senyor Comorera». *La Veu de Catalunya*, 9-9-1934.

20. Opinió expressada en l'informe mecanografiat de Josep M. VALLS. «Lo que debe hacer Cataluña para el fomento y progreso de su agricultura». Barcelona, 1918.

21. Ramon DANÉS. *El cólera de l'aviram*. Barcelona: Publicacions Divulgadores dels Serveis Tècnics d'Agricultura, 1922.

cret i, per tant, les que obtenien millors resultats.²² En conseqüència, els organismes públics de la Mancomunitat i la Generalitat de Catalunya van difondre les races autòctones del país o, si no era possible, l'adaptació de races que visquessin en medis similars als de Catalunya.

Abans de portar a terme aquesta obra, calia saber exactament quines eren les races autòctones de Catalunya i quins eren els seus trets característics, perquè moltes havien perdut les característiques originals amb el temps. Amb aquest objectiu, Rossell i Vilà va iniciar els estudis per conèixer les races catalanes, i també les seves possibilitats econòmiques.²³ Aquests estudis i altres en què van col·laborar els seus deixebles van ser el pas inicial per a la intervenció del Servei de Ramaderia.

Les races que van gaudir d'una atenció especial dels Serveis de Ramaderia van ser limitades. Dels èquids, la raça asinal catalana, de la qual destacava, pel seu valor com a reproductor, el guarà català, destinat a la producció de mules.²⁴ Entre l'aviram, es va fomentar la raça de gallina del Prat, perquè es considerava que les altres races pròpies de Catalunya, com la Penedesenca, l'Empordanesa i la Garrotxina, estaven pràcticament extingides. Si en aviram es van promoure races autòctones, en el bestiar boví i porcí es van importar races estrangeres amb la intenció d'adaptar-les progressivament a Catalunya. En bestiar boví, existien a Catalunya races que no eren considerades pròpiament autòctones, però que estaven establertes aquí des de feia molts anys, com la Marinera. Feia falta, però, bestiar lleter i es va optar per importar vaques Suïsses (*Schwitz*). Un cas semblant va passar amb el bestiar porcí: la raça que es va introduir va ser la *Large White*.

A banda de les races en concret que es van promocionar, sembla que l'interès per promoure una ramaderia de reproductors selectes afavoria un tipus de ramaders, la dels propietaris que tenien capacitat per tenir animals reproductors i per prestar-los totes les atencions necessàries. La ramaderia a Catalunya era una riquesa socialitzada, molt repartida entre els que vivien al camp. Era la principal font d'ingressos de molts masovers en algunes comarques, però molts d'ells difícilment podien mantenir animals reproductors.²⁵ És evident que a través del foment dels reproductors

22. També va adaptar aquesta teoria a la societat humana Pere M. ROSSELL i VILÀ. *La raça*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930.

23. Destaquen els treballs: Pere M. ROSSELL i VILÀ. «L'Urgell centre de cria i recreia ramadera». Dins: *El Llibre de la Pagesia*. Barcelona: Direcció d'Agricultura de la Mancomunitat, 1917; 110. «Importancia de la ganadería en Cataluña y estudio zootécnico de algunas de sus comarcas». *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*. Tercera època, vol. xv, núm. 1. Barcelona, 1919, p. 1-88.

24. Pere M. ROSSELL i VILÀ. «Contribució a l'osteologia comparada del cavall i de l'ase. Zootècnia de la raça asinal catalana». Arxius de l'Escola Superior d'Agricultura. Barcelona, 1921.

25. Josep CASANOVAS. «L'associacionisme agrari a Osona (1903-1939). Transformació i conflictitat al camp osonenc contemporani». *Estudis d'Història Agrària*, núm. 10 (1994), p. 99.

selectes, la Mancomunitat afavoria la ramaderia catalana, però els ramaders més humils tenien menys possibilitats de participar en els beneficis de la intervenció pública.

Els concursos

Els concursos ramaders van ser una via per promoure la selecció de les races i millorar, per tant, els tipus del bestiar existent a Catalunya. En temps de la Mancomunitat, els concursos de bestiar van ser la principal activitat del Servei de Ramaderia. Pere M. Rossell i Vilà va organitzar i dirigir personalment un ambiciós pla de concursos de bestiar amb l'objectiu d'aconseguir un canvi en la ramaderia catalana que permetés de disposar amb facilitat d'animals reproductors de raça.

El plantejament dels concursos de la Mancomunitat era pretesament diferent del de molts altres concursos ramaders. Rossell i Vilà volia que els concursos de bestiar no fossin només un espectacle, sinó que es convertissin en una manera d'alliçonar els ramaders catalans. Amb la celebració de concursos, hi havia la intenció de donar pautes d'orientació als ramaders que havien de seguir en la cria de bestiar. Unes pautes que havien de servir per homogeneïtzar els tipus comarcals i millorar les característiques del bestiar. Per aconseguir aquest objectiu, no n'hi havia prou d'actuar sobre el bestiar, sinó que també calia intervenir sobre els ramaders i mirar de «canviar la seva mentalitat empírica per una intel·ligència capaç de marxar al ritme del temps».²⁶

Per treure el màxim profit dels concursos de bestiar, hi havia establertes set condicions.²⁷ Primera, es definien les característiques dels animals concursables abans del concurs; per això es publicaven les bases en un programa i s'organitzaven conferències preparatòries. Segona, es delimitava l'àrea geogràfica d'on havia de procedir el bestiar, generalment una comarca natural. Tercera, s'oferien importants premis en metàl·lic, cosa que permetia d'exigir al propietari unes certes obligacions. Quarta, es repetien els concursos cada dos anys a la mateixa comarca, i així s'estimulava els ramaders a millorar la producció. Cinquena, per simplificar les actuacions, cada concurs era només d'una única espècie. Sisena, només podien participar reproductors, perquè hi havia la intenció de fixar a cada comarca el tipus més convenient des del punt de vista zootècnic. Setena, per garantir la imparcialitat, els membres del jurat eren de fora de la comarca.

Els propietaris d'exemplars premiats cobraven a l'acte una part del premi, i si volien cobrar la resta havien d'acceptar les condicions següents. Primera, com a

26. [Pere M. ROSELL I VILÀ]. *Els concursos de bestiar: Perquè es van crear, perquè s'han suprimit*. Barcelona: Editorial Catalana: Mancomunitat de Catalunya, 1922, p. 111-112.

27. Pere M. ROSELL I VILÀ. «Els concursos de bestiar». *Agricultura i Ramaderia*, núm. 3 (5-2-1919), p. 43-44 i núm. 5 (5-3-1919) p. 82-84.

forma d'identificació havien de deixar marcar amb un botó l'orella esquerra de l'animal. Segona, si era un reproductor mascle, havia de cobrir un cert nombre de femelles; si era un reproductor femella, havien de deixar-la cobrir per un reproductor premiat i, quan naixia la cria, avisar el Servei de Ramaderia per si convenia marcar les cries. El personal del Servei de Ramaderia feia inspeccions i els fills de reproductors premiats, a instàncies dels propietaris, eren inscrits en llibres de registre o genealògics.

Per disposar de bons reproductors, el Servei de Ramaderia podia haver optat per una altra via, la de comprar sementals i fer-los actuar en centres oficials de cria, tal com funcionaven les parades de sementals de l'exèrcit. Però a diferència de la línia estatal, el Servei de Ramaderia va seguir la política d'estimular els ramaders a posseir sementals i millorar-los ells mateixos. Tal com plantejava Pere M. Rossell i Vilà, aquesta era una manera d'evitar que els ramaders confessin massa en l'acció estatal de la Mancomunitat de Catalunya, en detriment de la seva capacitat industrial.²⁸ La millora del bestiar s'havia de practicar amb la intervenció directa dels productors, argumentava Rossell i Vilà, que també explicava que:

«L'orientació de la Mancomunitat va a l'obtenció de sementals de distintes espècies, puix que els animals de llavor són els que més valen. Malament s'encarrilaria als ramaders a una producció si prèviament es treia de la seva inconveniència el posseir sementals, és a dir, els elements que ells mateixos havien de produir preferentment».²⁹

El primer concurs es va fer l'any 1919 a Granollers, i era de bestiar boví suís. A partir d'aquell any, es van fer concursos a les principals comarques ramaderes de Catalunya amb bestiar boví, porcí, cavallí, asinal, llaner i aviram. L'any 1922, els concursos van ser prohibits per les autoritats, al·legant que hi havia focus infecciosos. Pere M. Rossell i Vilà considerava que no hi havia motius per actuar d'aquella manera, perquè els Serveis de Ramaderia eren els primers interessats a fer complir estrictament les condicions higièniques necessàries; en canvi, assenyalava com a principal causa de la campanya contra els concursos el temor dels veterinaris del cos d'inspecció sanitària de perdre atribucions.³⁰

Després d'un canvi de govern, l'any 1923 es va aixecar la prohibició. El Servei de Ramaderia va continuar organitzant concursos fins que, el 1924, Pere M. Rossell i Vilà va ser destituït per les autoritats dictatorials. Entre el 1919 i el 1923 s'havien rea-

28. Pere M. ROSELL I VILÀ. *El problema de les carns*, p. 111.

29. *Ibidem*.

30. *Els concursos de bestiar...*, p. 83-100.

litzat cinquanta-nou concursos de bestiar.³¹ Passada la maltempada de la Dictadura de Primo de Rivera, en temps de la Generalitat republicana, es van tornar a realitzar alguns concursos; però aviat els Serveis de Ramaderia van deixar d'organitzar-los, per passar a fomentar i col·laborar més estretament amb els sindicats de ramaders.

La col·laboració amb els sindicats

La Mancomunitat de Catalunya va potenciar el sindicalisme agrari a través de la secció dels Serveis Tècnics d'Agricultura que portava el nom d'Acció Social Agrària, dirigida per Josep M. Rendé. Tot i que en el tema de la viticultura hi va haver una estreta col·laboració entre els Serveis Tècnics d'Agricultura i alguns sindicats agrícoles, en relació a la ramaderia aquesta col·laboració va ser més escassa. No sembla que aquesta falta de col·laboració sigui una marginació voluntària, més aviat creiem que aquest fet va ser la conseqüència de la feblesa del sindicalisme ramader. A Catalunya hi havia molt pocs sindicats ramaders, i van centrar l'atenció a aconseguir menjar per al bestiar a bon preu o a organitzar cooperatives làctiques; el tema de la selecció animal va quedar més en un segon pla.

Els concursos ramaders anaven dirigits fonamentalment a particulars, i els sindicats ramaders en van quedar al marge. No obstant això, en temps de la Mancomunitat trobem algunes col·laboracions puntuals entre sindicats ramaders i el Servei de Ramaderia. Recollint les aspiracions dels sindicats agraris i de vaquers, l'any 1922, el Servei de Ramaderia va organitzar un viatge a Suïssa perquè els vaquers catalans poguessin adquirir bestiar boví suís. Al viatge s'hi van inscriure unes dues-centes persones, i el Ministeri de Foment va rebre una petició signada per una quarantena de sindicats perquè autoritzés la importació del bestiar, però finalment va ser prohibida.³²

El Servei de Ramaderia de la Generalitat de Catalunya va col·laborar més estretament amb els sindicats ramaders que la Mancomunitat de Catalunya. L'any 1932, els Serveis de Ramaderia van comprar una vintena de porcs, de raça *Large White*, al nord de França. Hi havia la intenció de reservar-ne uns quants exemplars per a la Granja que la Generalitat tenia a la finca Torre Marimon de Caldes de Montbui, la resta havien de ser subhastats entre els sindicats ramaders. El cert és que alguns d'aquests exemplars van ser adquirits per particulars, la qual cosa és un signe de la falta d'interès dels sindicats per disposar d'animals reproductors.

Dirigit per Eduard Simó, el Servei de Ramaderia de la Generalitat va posar en marxa una política de col·laboració amb els sindicats ramaders. Com que no n'hi

31. MANCOMUNITAT DE CATALUNYA. *L'obra realitzada. Anys 1914-1923*. Barcelona, 1923, p. 495-496; *Crònica Oficial*, 1923.

32. «Pels vaquers que vulguin anar a Suïssa». *Crònica Oficial*, núm. 7 (juliol de 1922), p. 240-241.

havia gaires, el Servei de Ramaderia va fomentar el sindicalisme ramader, dedicat a criar bestiar. De la mà d'Eduard Simó, el Servei de Ramaderia va entrar en contacte amb la Unió de Sindicats Agrícoles de Catalunya (USA), la qual cosa va permetre de començar un diàleg entre els sindicats i l'Administració, ja que abans les relacions havien estat inexistents o d'enfrontament.³³ Eduard Simó argumentava que l'apassionament polític dificultava la col·laboració entre la pagesia i els Serveis Tècnics d'Agricultura, que en aquells moments es podia iniciar perquè deia que la USA agrupava els sindicats interessats en la producció i no en la política.³⁴

La col·laboració entre el Servei de Ramaderia i els sindicats va començar amb el projecte de crear una raça de boví pròpia de les comarques pirinenques, la raça Bruna Catalana o del Pirineu, destinada a la producció de llet. Es tractava de creuar els millors exemplars de boví de la zona dels Pirineus amb toros de raça suïssa per aconseguir un bon bestiar productor de llet i evitar les constants importacions de fora de Catalunya de bestiar lleter. El Servei de Ramaderia va elegir el bestiar suís per fer els creuaments, perquè seguia les teories de Rossell i Vilà, segons les quals calia adaptar animals d'un medi natural similar, com el Pirineu i Suïssa.

En aquest projecte el Servei de Ramaderia va comptar amb la col·laboració de Ferran Zulueta, diputat d'ERC, president del comitè de ramaderia de la USA i vinculat a la cooperativa lletera de la Seu d'Urgell. El 1933, presidits per Ferran Zulueta, ramaders i propietaris de la zona van fundar el Sindicat de Criadors de l'Alt Urgell, inscrit com una secció de la cooperativa lletera de la Seu d'Urgell. El sindicat s'havia de fer càrrec dels sementals que el Servei de Ramaderia compraria a Suïssa. Bàsicament, hauria de mantenir aquells toros, gestionar els serveis en favor dels ramaders de la comarca i controlar els descendents. Aquesta fórmula de col·laboració amb els sindicats de criadors estalviava al Servei de Ramaderia d'haver de disposar de parades de sementals, a la vegada que implicava directament els ramaders en la selecció de races.

Després de l'Alt Urgell, el Servei de Ramaderia va promoure la constitució de sindicats de criadors en altres comarques de muntanya, a la vegada que adquiria toros suïssos per deixar-los en dipòsit. Es va pensar en les comarques del Pallars, la Vall d'Aran, la Cerdanya, el Ripollès i el Collsacabra, una comarca natural dins de la Garrotxa i Osona. En aquestes comarques hi va haver dificultats per formar els sindicats de criadors i, en algunes, es va optar per cedir els sementals a persones de confiança. Així, per exemple, davant les dificultats per constituir el Sindicat de Criadors del Pallars es va deixar en dipòsit un toro suís en una granja d'Esterrí d'Àneu, propietat d'Antoni Morelló, un veterinari que també havia estudiat a l'Escola Superior d'Agricultura.

33. «S'ha iniciat el diàleg». *Pagesia*, núm. 38 (29-4-1933), p. 1-2.

34. Eduard SIMÓ. «Les organitzacions agrícoles i el funcionament del govern». *Pagesia*, núm. 120 (1-12-1934), p. 3.

L'any 1934, l'ambient de crispació política que es vivia va esquitxar la introducció de la raça Bruna Catalana. Enric Sala, secretari de la secció agrària de la Lliga Catalana, va encapçalar una campanya de dures crítiques contra el Servei de Ramaderia pel tema de la raça Bruna Catalana. Les acusacions d'Enric Sala anaven en un doble sentit: d'una banda, atacava el Servei de Ramaderia perquè actuava de manera improvisada; d'altra banda, afirmava que el Servei de Ramaderia afavoria unes comarques i en deixava unes altres simplement per interessos electorals. La polèmica va tenir un ampli ressò a la premsa nacional i comarcal.³⁵

Entre 1933 i 1935, el Servei de Ramaderia va adquirir una vintena de toros a Suïssa. El 1936, quan ja hi havia el pressupost destinat per comprar uns set toros suïssos més, l'inici de la Guerra Civil va tallar aquella iniciativa. La formació d'un bestiar lleter autòcton va tenir més incidència a la comarca de l'Alt Urgell gràcies a l'estreta col·laboració entre el Servei de Ramaderia i el Sindicat de Criadors de l'Alt Urgell: va començar a disminuir la necessitat d'importar bestiar boví de l'estranger. Feien falta, però, més anys per aconseguir formar la raça Bruna Catalana; de moment, el 1935 i el 1936 es va organitzar una fira de bestiar boví lleter a la Seu d'Urgell per poder admirar els progressos que havia fet a la comarca de l'Alt Urgell amb la introducció de reproductors procedents de suïssa. La fira de 1936 va comptar amb la presència de Joan Comorera, el conseller d'agricultura de la Generalitat de Catalunya.

Copiant la fórmula utilitzada amb el bestiar boví, el Servei de Ramaderia va intervenir amb el bestiar asinal: es tractava de promoure el guarà català. L'any 1934, el Servei de Ramaderia va convocar un concurs públic entre els ramaders de la comarca d'Osona per adquirir els dos millors reproductors presentats. Els dos exemplars es van deixar en dipòsit al Sindicat de Criadors de Vic, que en aquells moments estava en procés de constitució. Hi havia la intenció d'aprofundir en aquella línia i fer el mateix a la comarca de l'Urgell l'any 1935, però no ens consta que s'arribés a realitzar. Amb els guarans, el Servei de Ramaderia només va donar els passos inicials, s'havia de recórrer encara molt camí per complir l'objectiu de produir sementals a major escala.

L'avicultura

A principis de segle, Catalunya era un país deficitari en la producció d'ous, hi havia més demanda que producció. L'avicultura era un sector agrari en expansió;

35. «El Govern de la Generalitat es preocupa intensament de la riquesa i la selecció de la ramaderia catalana». *La Humanitat*, 7-7-1934; la crítica d'aquest article és Enric SALA. «La Raça Bruna del Pirineu». *La Veu de Catalunya*, 15-7-1934; les respostes a les crítiques són MANELIC. «Alerta, Ramaders!!!». *Alt Urgell*, 28-7-1934 i Ferran ZULUETA. «La raça Bruna del Pirineu». *La Humanitat*, 2-8-1934; la rèplica final és d'Enric SALA. «La Raça Bruna del Pirineu». *La Veu de Catalunya*, 5-8-1934.

amb la intenció d'encaminar el procés ascendent de l'avicultura catalana, les institucions públiques van intervenir en aquest sector de la ramaderia. L'Escola Superior d'Agricultura va fer estudis i va organitzar cursets d'avicultura, i el Servei de Ramaderia va promoure la realització de concursos avícoles de posta.

Els estudis sobre avicultura promoguts des de l'Escola Superior d'Agricultura tractaven sobre les millors condicions d'allotjament de les gallines, però també sobre les races més apropiades per difondre.³⁶ Als voltants de l'any 1920, Pere M. Rossell i Vilà va iniciar estudis sobre l'avicultura catalana, en els quals van col·laborar alguns dels seus deixebles, com Eduard Simó i Enric Coromines. Es tractava de recollir i estudiar els trets característics de les races d'aviram autòctones de Catalunya. La raça Prat va ser la que va rebre més atenció, perquè era la raça originària de Catalunya que estava més estesa.

A diferència del Servei de Ramaderia, alguns avicultors promocionaven races estrangeres, especialment la *Leghorn*, perquè era molt productiva. Estava en aquesta línia la Reial Escola d'Avicultura d'Arenys de Mar, dirigida per Salvador Castelló. Encara que algunes races de gallines estrangeres eren més productives que les catalanes, els tècnics del Servei de Ramaderia argumentaven que això era una conseqüència de l'avantatge que en la selecció d'aviram portaven alguns països respecte de Catalunya, i confiaven que, després d'uns anys de selecció dels millors llinatges de races d'aviram, aconseguirien que les races catalanes fossin tan o més productives que les estrangeres.³⁷

Els concursos avícoles de posta volien crear una competència constant entre els avicultors catalans, la qual els havia d'obligar a portar a terme una selecció rigorosa de l'aviram que donaria com a resultat una millora dels llinatges de ponedores. Després de donar a conèixer els llinatges premiats, es podria millorar el rendiment de totes les gallines. A través dels concursos, el Servei de Ramaderia també volia resoldre alguns dels temes pendents en l'avicultura catalana, com el d'establir una fórmula alimentària tipus que servís de comparació amb la que utilitzaven els criadors d'aviram; o el tema de determinar quin era el preu de cost de les dotzenes d'ous i confirmar, així, quin tipus de raça era més rendible econòmicament.

L'organització de concursos avícoles de posta era la base d'un pla dedicat al foment de l'avicultura catalana, però no era l'únic projecte que hi havia respecte de l'aviram. Aprofitant els plans dels Serveis Tècnics d'Agricultura d'establir granges model a totes les comarques catalanes, el Servei de Ramaderia pensava organitzar dintre aquelles granges un centre de selecció i multiplicació de la raça d'aviram

36. Enric COROMINES. «Allotjament de gallines ponedores». *Arxius*, vol. III, fascicle III (setembre-desembre 1937), p. 701-722.

37. Enric COROMINES i CORTÉS. «L'avicultura i els Serveis de Ramaderia de la Generalitat». *Pàgsia*, núm. 198 (30-5-1936), p. 3.

apropiada per a aquella comarca des d'on podria estendre els productes millorats. Amb la participació d'ajuntaments i sindicats, durant els anys de la Guerra Civil el Servei de Ramaderia va col·laborar en l'organització d'algunes granges avícoles que havien de ser granges model.

Dirigit per Enric Coromines, l'any 1935 el Servei de Ramaderia va realitzar el Primer Concurs Avícola Català de Posta amb la participació de vint lots de gallines, entre les quals dominava la raça Prat Rossa. El concurs es va fer a la finca Torre Marimon de Caldes de Montbui i, com que es tractava de determinar la producció en ous de cada lot de gallines, el concurs durava tot un any. A part dels resultats, l'organització d'aquell concurs va afavorir la creació de la Unió Catalana d'Avicultors i Cunicultors, constituïda el 1936 amb els principals industrials avícoles de Catalunya. El 1936, es va organitzar el segon concurs, una part del qual es va desenvolupar en temps de guerra, i el tercer concurs es va realitzar totalment en l'ambient bèl·lic, l'any 1937. Els concursos van tenir continuïtat després de la guerra: a partir de 1939, la Diputació de Barcelona va continuar organitzant concursos de posta, però ja no estaven reservats exclusivament a les races catalanes.³⁸

Conclusions

La intervenció de les institucions públiques en la formació de la ramaderia a Catalunya va ser significativa, tot i la precarietat del sector públic entre els segles XIX i XX. Les institucions van participar en aquesta transformació, conjuntament amb particulars i associacions agràries, assumint bona part de les tasques de formació, experimentació i assistència tècnica. Els límits d'aquesta intervenció van ser provocats majoritàriament per la inestabilitat política i l'escassetat de mitjans econòmics. Encertada o no, les institucions públiques catalanes van desplegar una política ramadera pròpia.

A Catalunya, els organismes estatals van centrar la intervenció ramadera en aspectes sanitaris i en les parades de remunta de l'exèrcit, sense poder avançar gaire en altres aspectes. En canvi, les institucions públiques catalanes van impulsar una política més àmplia per aconseguir intensificar la producció ramadera. Les particularitats polítiques i institucionals de Catalunya van permetre l'existència de dos marcs institucionals d'atenció a la ramaderia que en comptes de complementar-se sovint van entrar en disputes i, de vegades, fins i tot enfrontaments. Les disputes entre veterinaris i zootècnics pel control dels organismes públics ramaders i la prohibició dels concursos de bestiar de la Mancomunitat mostren les tibantors

38. SERVICIOS TÉCNICOS DE AGRICULTURA. *Concurso avícola de puesta 1939-40*. Barcelona: Diputación Provincial de Barcelona, 1940.

existents entre les dues maneres de tractar la ramaderia des de les institucions públiques.

La intervenció en la selecció de races de bestiar, encara que limitada en mitjans, va ser un mètode adequat per ordenar i intensificar la producció ramadera. Les institucions públiques catalanes no van encertar, però, a determinar les races que calia fomentar, ja que amb la intenció d'implantar i difondre les races que es creien autòctones del país, en van desestimar unes altres de més productives. Aquest error va ser especialment notori en l'avicultura, ja que els esforços centrats en la difusió de les gallines del Prat no van aconseguir obtenir uns animals gaire productius, en comparació a altres races. En el cas del guarà català, un altre dels animals més difós, tampoc no es van poder recollir els fruits d'una política de protecció cap a aquesta raça. Aquí no hi havia error en la tria, però no es va poder fer res en contra de la progressiva utilització del motor en comptes de la força animal. En el bestiar porcí i boví, l'elecció de les races que calia fomentar per a aconseguir una ramaderia intensiva va ser més apropiada, si bé especialment pel que fa al bestiar porcí la intervenció de les institucions públiques va ser molt reduïda. En conjunt, la política de selecció de races autòctones hauria estat encertada si l'objectiu final hagués estat només el de preservar o recuperar les races considerades autòctones de Catalunya, però no per aconseguir les races més productives.

L'interès per fomentar unes races autòctones no està deslligat de la influència del catalanisme, una ideologia en expansió en aquells moments. El fet que les institucions públiques catalanes fossin governades per partits de signe catalanista va facilitar aquesta política. Una altra mostra que les decisions tècniques no estan deslligades de la política, la podem observar en el canvi en el mètode de selecció de races de bestiar. Així, per a la selecció animal, la Mancomunitat de Catalunya va realitzar els coneguts concursos de bestiar, els quals afavorien aquells pagesos rics capaços de poder mantenir un bestiar d'aquest tipus. En canvi, la Generalitat de Catalunya va fomentar el sindicalisme ramader, que en principi oferia més possibilitats de participació als pagesos més humils. No caldria recordar que, mentre la Mancomunitat fou dominada per un partit conservador, la Generalitat de Catalunya va estar dirigida per un partit d'esquerreres.

Al marge de les opcions que van prendre les institucions catalanes en la política ramadera, cal considerar un factor positiu: la formació d'un grup, petit però actiu, de zootècnics catalans preocupats i interessats pel desenvolupament de la ramaderia catalana. La figura de Pere M. Rossell i Vilà va tenir un paper decisiu en l'articulació d'aquest grup. Un cop mort, els seus deixebles van saber continuar, encara que el franquisme va suprimir el marc institucional autònom, algunes línies d'aquella política impulsada per les institucions públiques catalanes durant el primer terç del segle XX. De manera que van contribuir a la formació de la ramaderia catalana actual.